

NICOLAE IORGA LA ÎMPLINIREA A 70 DE ANI DE LA MOARTEA MARELUI SAVANT

Nicolae Iorga – 70 years from the great scholar's death

Dr. N. Stănicel

Cu puțin timp în urmă, s-au împlinit 70 de ani de când în ziua de 28 noiembrie 1940, s-a descoperit la marginea pădurii de la Strejnic din apropierea Ploieștului, trupul neînsuflețit al marelui savant Nicolae Iorga, ucis bestial de niște legionari fanatici, membri ai Mișcării Legionare, organizație extremistă de dreapta. Acest odios atentat politic venea să încheie seria nenorocirilor care se abătuse asupra țării noastre în acest fatidic an.

Consider necesară trecerea în revistă a acestor evenimente, mai înainte de a vorbi pe larg, despre personalitatea marelui savant.

În acest an, România a fost sfărțecată de cei doi mari coloși între care se afla. Uniunea Sovietică la răsărit și Germania nazistă la apus, ca într-o adevărată menghină. Cei doi mari dictatori Stalin și Hitler se înțelegeau de minune, după ce în 1939 la 23 august semnaseră „Pactul Ribbentrop-Molotov” în care împărțiseră oficial prada, adică Europa de est. Germania, a atacat chiar în acel an Polonia, ocupând jumătate de apus și declanșând astfel cel de-al Doilea Război Mondial, iar rușii partea de răsărit. Ulterior Uniunea Sovietică a cotoplit țările Baltice, Basarabia și Bucovina de nord.

Nefiind istoric, mă voi rezuma numai la ceea ce am văzut, cunosc și am aflat, adică la puținele informații pe care le dețin, amintindu-mi de replica marelui sculptor grec din antichitate, Praxiteles, dată cizmarului chemat să-și dea cu părerea asupra sandalei făcută de el unei statui. Acesta depășindu-și competența a început să-și formuleze păreri și asupra gambei. Artistul supărat l-a pus la punct pe îndrăznețul invitat, spunându-i: „Cizmarului nu-i e îngăduit să privească deasupra gleznei”. Dar asta se petrecea acum vreo două mii de ani. Chiar dacă astăzi așa ceva nu mai este de actualitate, eu mă voi feri să intru în amănunte ale istoriei, lăsând pe cei în drept s-o facă.

În acel an, 1940, când începe să se contureze o nouă ordine în lume, unde forța dreptului era înlocuită cu dreptul forței, Molotov, ministrul de externe al Uniunii Sovietice înaintează o nouă ultimativă ministrului român la Moscova, prin care se crea evacuarea rapidă a Basarabiei și a Bucovinei de nord de către armata și administrația românească, deoarece, supunea cinic sfiind dreptul istoric, avea notă, că: „În anul 1918, România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut o parte din teritoriul ei, Basarabia, ocupată în principal de Ucraina. Iar tot cinic, continua că astfel s-a călcat unitatea seculară a Basarabiei.

Și continuând să mintă, spunea că cere nordul Bucovinei, ca o compensație neînsemnată, pentru marile pierderi pricinuite Uniunii Sovietice și populației Basarabiei prin dominația timp de 22 de ani a României în Basarabia.

Nota ultimativă nu spune nici un cuvânt, asupra adevărului istoric și anume că Basarabia a ajuns la ei în 1812, când Turcia pierzând războiul cu Rusia, le-a cedat-o drept despăgubire, mai ales că n-o dădeau de la ei. Nici un cuvânt despre cetățile construite de Ștefan cel Mare pe Nistru și nici despre faptul că Basarabia n-a fost niciodată pământ rusesc.

Garanțiile franco-engleze, de care se legaseră iluziile politicianilor români, deveneau imposibile. România era izolată. Ungaria revendica zgomotos Ardealul iar Bulgaria dorea teritoriul sud-dobrogean.

Pe 27 iunie, sovieticii au adresat a doua notă ultimativă în care cereau imperios ca în patru zile, să fie evacuate teritoriile revendicate. Fiind total izolați, două „Consilii de coroană”, au încercat să găsească soluții. Acestea au avut loc amândouă pe 27 iunie. Numai șase membri din cei 26 prezenți au fost pentru rezistență, nota Regele Carol al II-lea, în jurnalul său.

„Numele lor“, spunea regele, „trebuie înscrise cu litere de aur în cartea demnității românești: Nicolae Iorga, Victor Iamandi, Silviu Dragomir, Traian Pop, Ștefan Ciolan și Ernest Urdăreanu“.

S-a cedat fără rezistență, aproape un sfert din țară.

Drama prin care trecea România se aseamănă cu drama tuturor țărilor cuprinse între cei doi coloși.

Răspunsul guvernului român în ziua de 28 iunie, confirma acceptarea ultimatumului, România pierdea 50.500 Km² și 3.700.000 de locuitori. Retragera trupelor și a administrației române s-a făcut sub presiunea trupelor Armatei Roșii și a unor etnii incitate de spionii sovietici infiltrați pe teritoriile respective.

S-au comis acte de sabotaj împotriva armatei. Au fost împușcați funcționari și s-au dezarmat chiar unități militare.

Restul dramei trăite de aceștia rămâne ca o sarcină a istoricilor care vor scrie cândva realitatea evenimentelor petrecute atunci.

În România, ziua de 3 iulie a fost declarată zi de doliu național. Nicolae Iorga propune redactarea și trimiterea unui memoriu tuturor Academiei din întreaga lume. Documentul urma să arate ilegitimitatea istorică a pretențiilor sovietice, asupra Basarabiei și Bucovinei.

Am considerat necesare aceste precizări și mai ales atitudinea marelui nostru istoric față de destinul țării.

Apoi România primește al doilea pumnal în inima sa: Dictatul de la Viena prin care ni s-a impus cedarea Ardealului de nord Ungariei, hortiștilor, care s-au comportat mai mult decât barbar.

Nu putem uita evenimentele de la IP și Trăznea.

Tot istoricilor le revine sarcina de a le analiza și de a le include în istoria nouă ce se va scrie cu siguranță cândva.

Și ultimul act al sfâșierii României a fost cedarea Cadrilaterului, Bulgariei.

Pe marele savant Nicolae Iorga l-am văzut prima oară pe strada principală a orașelului, vorbind cu un localnic. Era în vara anului 1939 când, elev fiind, îmi petreceam vacanța în această minunată localitate Vălenii de Munte, unde nu întâmplător își alesese reședința marele nostru istoric.

M-a impresionat figura sa impunătoare, care degaja aerul unei distinse personalități, inconfundabile.

Îmbrăcat într-un costum negru cu o pălărie tot neagră, cu borurile late și cu nelipsita umbrelă, gen baston, acest bărbat înalt, nu putea trece neobservat. Barba mare grizonată și privirea pătrunzătoare, veneau să-i completeze portretul.

Localnicii îl salutau cu respect atunci când îl întâlneau pe stradă. Pentru ei „Domnul Profesor“ cum îi spunea toți, reprezenta onoarea orașului lor.

Prin înființarea Universității Populare de vară în acest minunat colț de țară, Iorga crease o oază de cultură, unde în fiecare an veneau istoricii din toate colțurile țării pentru a audia prelegerile ținute de el, dar și de alte valoroase personalități ale culturii din țară și nu rare ori și din străinătate.

Curiozitatea de tânăr m-a împins să intru și eu în sala plină până la refuz, unde Iorga își expunea prelegerea.

În încăperea improprie pentru o asemenea manifestare, căci nu era alta decât sala cinematografului local, pe un podium modest din lemn, instalat în fața ecranului, marele savant vorbea, plimbându-se dintr-o parte în alta, cu o voce baritoneală, înșiruind o mulțime de nume și date de tot felul, păstrate în mintea lui colosală. N-am înțeles mare lucru, aflându-se în fundul sălii, însă am stat neclintit în fața acestui spectacol fascinant. Din când în când, se oprea din expunere și privea sala.

Mai târziu, peste mai mulți ani, aflând că Goethe, conferințind la Ilmenau, în fața unui public numeros, într-un fel asemănător cu Iorga, a prezentat la un moment dat, un lapsus ciudat. Nu și-a pierdut cumpătul însă, continuând să se plimbe liniștit dintr-o parte în alta a sălii, timp de aproape zece minute. Apoi ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, și-a continuat prelegerea.

Citind această întâmplare m-a purtat gândul la Iorga, care mă marcaseră atât de mult în tinerețe, când l-am întâlnit. Doi titani în ipostaze aproape asemănătoare.

Când peste un an, am aflat despre sfârșitul lui atât de tragic, am suferit, și nu încetez să mă întreb, de ce? De ce, el care dusese faima neamului nostru pretutindeni pe unde a conferențiat, trebuia să-și termine viața atât de groaznic.

În jurul morții și personalității sale, s-au țesut tot felul de legende. Nu știu cât sunt de adevărate. Se zice că istoricii maghiari ar fi spus: „Dacă nu v-a trebuit, de ce l-ați ucis și nu ni l-ați dat nouă?“ Când a conferențiat la Copenhaga în fața a numeroși istorici veniți din mai multe țări, toți se întrebau: „Oare în ce limbă va vorbi Iorga?“ și surpriza a fost mare atât pentru gazde, cât și pentru ceilalți participanți, când Iorga și-a făcut introducerea în limba daneză, căci el cunoștea unsprezece limbi. Despre personalitatea acestui mare reprezentant al culturii românești sunt foarte multe de spus, însă ne vom limita la cele considerate semnificative.

Încă de pe băncile școlii, Iorga a atras atenția dascălilor săi. La examenul de bacalaureat a fost

clasificat primul pe întreaga Moldovă. La susținerea tezei de licență, a impresionat juriul când a constatat că teza de limba latină cuprindea patru pagini și jumătate scrise în această limbă într-o formă impecabilă, iar teza de limbă greacă cuprindea două pagini și jumătate.

După obținerea licenței i se oferă o bursă la Paris și alta la Berlin, unde a obținut două doctorate.

Revenit în țară, devine profesor la Universitatea din București, unde va preda până la moartea sa în anul 1940.

Iorga este considerat ca cel mai mare spirit enciclopedist din cultura românească. Este o enigmă, greu de înțeles, cum a putut scrie în cei 69 de ani, cât a trăit, atât de mult, și anume: 1359 de cărți și broșuri, 165.656 pagini, 4963 recenzii și 25.000 de articole. Întrebat cum de a putut realiza atât de multe scrieri, el a răspuns că a reușit să învingă timpul. Și, că este așa, ne-o demonstrează comportamentul lui în felul cum își folosea fiecare clipă a existenței sale. Profesorul Nanu Muscel l-a surprins cum în timp ce era operat la un deget al mâinii stângi, cu dreapta scria ceva pe o hârtie. În ședințele Academiei unde participa cu regularitate, își scria de multe ori diverse articole.

Iorga a rostit sute de conferințe, cursuri, discursuri și a lecturat milioane de file, acte documente. A redactat reviste și a colindat întreaga țară sat cu sat. A cercetat toate mănăstirile documentându-se asupra trecutului fiecăruia dintre acestea. A fondat în țară și străinătate școli și fundații. Astfel a înființat „Școala română de la Fontenay de lângă Paris și „Casa Română“ la Veneția.

Iorga avea o putere și o continuitate în muncă cu totul neobișnuite. Avea o memorie excepțională. În câteva clipe parcurgea o pagină pe care o putea reproduce aproape textual. Era suficient să răsfoiască o carte pentru a scoate din ea conținutul, sau pentru a-i descoperi erorile.

George Călinescu spunea că Iorga știe atât de multe, a călcat cu mintea lui atâtea documente, încât memoria lui însăși, va avea tăria unui document.

Iorga a jucat în cultura română, în ultimele patru decenii de viață, rolul lui Voltaire, cu personalitatea lui covârșitoare.

Cunoștea la perfecție „Istoria Universală“ și cea românească în cele mai mici detalii, direct de la izvoare.

El putea improviza la cerere și în scurt timp, istorii parțiale, monografii de orașe, de domenii, de familii. Astfel a scris: „Istoria armatei“, „Istoria bisericii“, „Istoria comerțului“, „Istoria literaturii“. Iorga spunea: „Culegeți documente și țineți seama de ele“. El mărturisea că timp de 20 de ani a adunat și a editat documente. Datorită acestei metode a putut întemeia „Istoria Imperiului Otoman“. Marele istoric englez Arnold Toynbee, spunea: „N. Iorga a fost o figură reprezentativă a istoriei. El aparține României, Europei și lumii întregi. Sfârșitul lui tragic a fost o mare pierdere pentru toți. Îi sunt recunoscător că a scris *Istoria Imperiului Otoman*. pe care o am în biblioteca mea într-o ediție germană“.

În 1923 Iorga a dăruit statului o bibliotecă de circa 60.000 de volume, adunate în timpul călătoriilor lui în stăinătate sau cumpărate în timpul vizitelor sale zilnice prin anticariate, între orele 13 și 14.

Camera lui de lucru avea pereții acoperiți de cărți, chiar și deasupra ușilor.

Îi plăcea să comenteze celebrul vers al lui Vergiliu: „Orice nebunie trece prin capetele conducătorilor, cei care suferă sunt oamenii simpli“.

El spunea că „adevărul istoric“ nu este un adevăr absolut, ci unul relativ. Istoria însăși fiind o aproximație de adevăruri.

Iorga recunoaște că paginile istorice sunt adeseori întunecate de crime, sau stropite cu sânge nevinovat, copleșind pe cele frumoase.

Iorga poseda harul memoriei distributive, fiind atent sincronic la mai multe acțiuni. Fiind mare poliglot, se ferea să folosească neologisme, spunând că nu vrea să strice limba frumoasă și limpede, românească.

E impresionant să constați că în poezia *Brad bătrân* scrisă nu cu mult timp înainte de a fi asasinat spunea:

*Au fost tăiat un brad bătrân
Fiindcă făcea prea multă umbră
Și atunci din pădurea sumbră
Se auzi un glas păgân...*

Fără îndoială că Nicolae Iorga, a fost nu numai un geniu, unul dintre cei mai mari poligrafi ai lumii, ci, așa cum s-a spus, mai mult decât atât, a fost un fenomen al naturii.